

Ruipatroon van eerstejaars Boomvalk *Falco subbuteo*

Maarten Verrips

Op 27 augustus 2008, even na 10.00 uur, trof ik in een mistnet van Vogelringstation Meijndel tot mijn grote verrassing een Boomvalk aan. Deze soort wordt ter plaatse niet vaak waargenomen, al hadden we de voorafgaande weken meermalen exemplaren gezien. De jachtwijze van de Boomvalk, meestal hoog in de lucht, maakt de kans op een ringvangst echter bijzonder klein. Op het eerste gezicht meende ik met een eerstejaars vogel te maken te hebben, maar de afbeelding van juveniele vogels in de Collingsids bracht mij aan het twijfelen omdat daarop de rode broek volledig ontbreekt. De door mij gevangen vogel had wel een duidelijk rode broek. Bij nadere beschouwing bleek de vogel twee generaties veren te hebben. Omdat vogels in dit kleed vermoedelijk niet vaak goed beschreven en gefotografeerd zijn, volgt hier een nauwkeurige beschrijving van het ruipatroon.

Allereerst merk ik op dat van actieve rui in enige veerpartij bij de gevangen vogel geen sprake was. De oorzaak hiervan lag waarschijnlijk in het feit dat de vogel op trek was of op het punt stond te gaan. Rui en trek zijn energieverstrijdende processen die nooit gecombineerd worden. Het onderbreken van de rui ten behoeve van de trek hebben wij in het verleden bij onder meer Sperwer en Grasmus vastgesteld.

De oude generatie veren is herkenbaar aan het feit dat deze bleker en zichtbaar meer gesleten zijn dan de nieuwe generatie veren. Dit verschijnsel is mij bekend van zangvogels die in Afrika overwinteren en niet ruien voor zij naar hun broedgebied terugkeren. De verbleking lijkt mij het gevolg van de inwerking van zonlicht. Slijtage van lang gebruikte veren is een algemeen verschijnsel.

Beschrijving

Kop: ongeveer de helft van de veren geruid. De meeste geruide veren bevonden zich op het achterhoofd, wat erop kan wijzen dat de rui van achter naar voor verloopt. Ook van de witte vlekken op het achterhoofd was ongeveer de helft geruid. De overige witte delen op wangen en kin waren volledig geruid.

Borst: het ruipatroon op de borst was moeilijker herkenbaar, vermoedelijk door de mindere mate van slijtage van deze veerpartijen. Op grond van kleurverschil van de centrale delen van de veren kon worden vastgesteld dat alleen het bovenste deel van de borst geruid was.

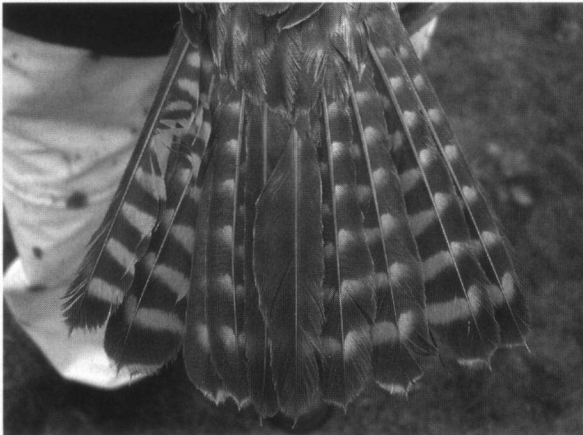
Van de rode broek waren vooral de onderstaartdekveren goed ontwikkeld. De rode bevedering van de loopbeenderen was voor iets minder dan de helft aanwezig. Hoewel ik geen ervaring heb met adulte Boomvalken leek mij de kleurintensiteit van de rode veren minder dan die bij volwassen Boomvalken. Mogelijk worden deze veren in het overwinteringsgebied dus nogmaals geruid.

Van de rug waren vooral de bovenzijde en de zijkanten grotendeels geruid. Er was een duidelijke ruigrens zichtbaar op de overgang van rug naar vleugel.

Van de vleugel waren bij de vogel met gesloten vleugel (zoals hij zittend in het veld het best zou kunnen worden waargenomen) vrijwel uitsluitend ongeruide veren zichtbaar. Bij geopende vleugel was echter zichtbaar dat handpennen 4 en 5, handpendekveren 4 en 5, armpennen 6 en 7 alsmede 1 middelste dekveer (nummer niet vastgesteld) geruid waren.

Rechtvleugel van eerstejaars Boomvalk, Meijendel, 27 augustus 2008 (Maarten Verrips). Het kleurverschil, hier zichtbaar als donkere versus lichtere veren, in de handpennen maakt de versgeruide pennen herkenbaar. *Right wing of first-year Hobby, showing recently moulted primaries, 27 August 2008.*

Staart van dezelfde Boomvalk, eveneens met duidelijk zichtbare verschillen in kleur en sleet die op recente rui van beide buitenste staartpennen wijzen (aan beide kanten), 27 augustus 2008 (Maarten Verrips). *Variations in wear and colouration hint at recent moult of the two outermost rectrices (on both sides) in this first-year Hobby, 27 August 2008.*

De staart toonde een ingewikkeld ruipatroon. De middelste pennen waren ongestreept bruin grijs. Het was lastig te zeggen of deze wel of niet waren geruid, aangezien deze pennen de enige veren waren waarvan vergelijkingsmateriaal binnen het verenkleed ontbrak. De slijtage was niet groot maar de doffe kleur wees niet op recente rui. Ik ga er daarom vanuit dat deze veren overjarig waren en niet geruid. De overige pennen waren alle gestreept. Naar de mate van bleek en slijtage te beoordelen waren aan beide zijden alleen de twee buitenste staartpennen geruid: deze waren breder, helderder gekleurd en pluiziger dan de overige staartpennen. De rode broek tenslotte (de onderstaartdekveren) was wel duidelijk aanwezig maar leek mij zichtbaar minder helder dan wat we normaliter bij adulte Boomvalken zien. Dat kan een seizoenseffect zijn: volgens Forsman (1999) is de broek helderder rood in het voorjaar dan later in de zomer.

Discussie

Small (1992) suggereert dat Boomvalken in hun eerste zomer helemaal geen rui doormaken. Hij baseert zich hierbij op veldwaarnemingen. De veldwaarnemingen van Bijlsma (1980), die in de zomer bij de meeste eerstejaars vogels rui vaststelde, spreken dit tegen. Dit wordt bevestigd door de bevindingen van Piechocki (1963) en Bednarek (1970/1971) die de rui van een als nestjong binnengebrachte Boomvalk in gevangenschap onderzochten. Zij vonden dat eerstejaars Boomvalken in mei of juni met opeenvolgend handpen 4, 5 en 6 begonnen te ruïen, de armpennen iets later en startend met 5 of 7.

De door VRS Meijndel gevangen vogel bewijst eveneens dat het kleed van eerstejaars Boomvalken niet volledig uit juveniele veren bestaat. Een deel van de veren is juveniel, een deel oogt volwassen. In de hier beschreven vogel komen echter ook veren voor die naar mijn mening niet bij het eerstejaars kleed horen, noch bij het adulte kleed. Bij de staart en de broekveren ben ik hier het meest zeker van. In het jeugdkleed zijn de staartveren van een boomvalk volledig ongestreept bruin, in het volwassen kleed is de staart (althans van boven) zwak gestreept blauw. Het merendeel van de staartpennen van de beschreven boomvalk is noch het één, noch het ander. De staart is bij de meeste vogels één van de snelst slijtende veerpartijen. Mogelijk als gevolg hiervan worden de staartpennen bij de boomvalk dus vaker geruid. Dat blijkt overigens niet uit de Boomvalken die over meerdere jaren in gevangenschap werden gevolgd (Piechocki 1963, Bednarek 1970/1971); die vogels maakten eenmaal per jaar een complete rui door.

Ik hoop dat deze beschrijving kan helpen bij de leeftijdsbepaling van in het veld waargenomen Boomvalken (zie ook Small 1992, Faveyts & Moreau 2009 en Sevink & de Rooij 2009).

Summary

Verrips M. 2009. Moulting pattern in first-year Hobby *Falco subbuteo*. De Takkeling 17: 159-162.

On 27 August 2008, a first-year Hobby was captured in the western Netherlands, showing interrupted moulting. Of the head, breast (especially upper part), back, trousers and flanks about half of the feathers had been freshly moulted. Of the flight feathers, primaries 4 and 5 (including their primary coverts), secondaries 6 and 7 (including a median covert) and rectrices 5 and 6 had been replaced. None of the feathers was in active moulting.

Literatuur

- Bednarek W. 1970/1971. Beitrag zur Mauser des Baumfalken (*Falco subbuteo*). Jb Dt. Falkenorden 1970/1971: 84-87.
- Bijlsma R. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. 1993. Atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Faveyts W. & Moreau K. 2009. Een vroeg broedgeval van Boomvalk *Falco subbuteo*, met aandacht voor herkenning van verschillende leeftijdsklassen. Natuur.oriolus 75: 1-4.
- Forsman D. 1999. The Raptors of Europe and The Middle East. Helm, London.
- Piechocki R. 1963. Über die Mauser eines gekäfigten Baumfalken (*Falco subbuteo*). Beitr. Vogelkd. 9: 69-77.
- Sevink H. & de Rooij H. 2009. Eerstejaars Boomvalk *Falco subbuteo* in de netten. De Takkeling 17: 163-167.
- Small B. 1992. First-summer Hobbies in the New Forest. British Birds 85: 251-255.

Adres: Cesar Franckstraat 16, 2324 JN Leiden, mverrips@casema.nl

Nekvlekken bij een eerstejaars Boomvalk, Meijendel, 27 augustus 2008 (Maarten Verrips). *Nape spots in a first-year Hobby, 27 August 2008.*